

הקדמה

האפשרות להנהיג במדינת ישראל בחירות אזוריות או אזוריות למחצה מלווה את הדיון הציבורי מאז הקמתה. חסידי רפורמות אזוריות מציינים מגוון גדול של מטרות ואפשרויות. אך דומה כי במהלך השנים הועלו שני טיעונים עיקריים: (1) שיטת הבחירות הנהוגה בישראל אינה משביעת רצון ויש להחליפה; (2) שילוב מרכיב אזורי בשיטה ישפר אותה באורח ניכר.

טיעונים רבים, הן בדבר מגרעות השיטה הקיימת והן בדבר יתרונותיהן של בחירות אזוריות, נתונים למחלוקת. כפי שניזכר, רבים מן הטיעונים אינם עומדים במבחן ההיגיון או במבחן העובדות האמפירי. ואולם, שכיחות הטיעונים, רציפותם לאורך השנים, וקיומן של בחירות אזוריות במגוון גרסאות במדינות אחרות, מחייבים לשקול בכובד ראש את האפשרות להנהיג בחירות אזוריות בישראל, קל וחומר נוכח העובדה שבשראל כבר התקבלו בעבר רפורמות ממשל שלא התבססו על ניתוח מקיף ומעמיק דיו.

בחיבור זה, שיטת בחירות תיחשב לאזורית אם החלוקה לאזורים משפיעה על אופן הקצאת המושבים בבית הנבחרים – בין המועמדים האישיים או בין המפלגות. חלוקה אדמיניסטרטיבית לאזורים שאין לה השפעה כזאת אינה יכולה להיחשב לחלוקה שהופכת את הבחירות לאזוריות. החלוקה הגיאוגרפית הקיימת של מדינת ישראל לאזורי קלפי, וניהול הבחירות באמצעות 18 ועדות בחירה אזוריות, אינם משנים את העובדה שבשראל נוהגת, באורח ייחודי למדי, שיטה ארצית מובהקת, בשונה מרוב מדינות העולם, שבהן קיימת חלוקה לאזורים. מבין המדינות הדמוקרטיות הוותיקות, בהולנד, שבה נהוג גם אחוז חסימה נמוך (שני שלישים האחוז), נהוגה השיטה הדומה ביותר לשיטה בישראל.

חיבור זה בוחן אפשרויות של הנהגת בחירות אזוריות בישראל (לרבות בחירות ארציות שיש בהן מרכיב אזורי) מתוך התייחסות לנקודות הרלוונטיות המרכזיות. החלוקה לפרקים תהא כדלקמן:

בפרק הראשון נסכם את הטיעונים הנתענים בהקשרים שונים בדבר יתרון של בחירות אזוריות, ונבחן אותם על סמך הידוע לנו על התנהגות בוחרים, ועל תפקוד שיטות אזוריות שונות, מבחינה תיאורטית ומבחינה אמפירית.

בפרק השני נתאר מודלים חלופיים של בחירות אזוריות מתוך דיון בגרסאות אחדות המקובלות במדינות אחרות. נבחן בין היתר מבנים חלופיים של פתק ההצבעה ואמצעים לשימור היחסיות הארצית של התוצאות.

בפרק השלישי נציג חלוקות גיאוגרפיות אפשריות של ישראל לאזורי בחירה. נציע עקרונות של חלוקה, ונדגים אותם באמצעות ארבע חלופות של חלוקת המדינה.

בפרק הרביעי נדגים סימולציות של תוצאות הבחירות כפי שהיו מתקבלות בבחירות לכנסת ה-16 (2003) ולכנסת ה-17 (2006), על פי כמה מהמודלים שהוצגו בפרק השני ועל פי החלופות הגיאוגרפיות שהוצגו בפרק הרביעי.

בפרק המסקנות נעסוק בבעיית החיפוש אחר שיטת בחירות אידיאלית, נציין הצעות רלוונטיות של לייפהארט (Lijphart 1984), נזכיר את הקשיים העולים מן הממצאים של ארו (Arrow [1951] 1964), נסכם בקצרה את הקשיים במציאת נוסחה אופטימלית לשיטת הבחירות

בישראל, כפי שעולה מן הדיון בפרק הראשון, ונציע ארבע נקודות הראויות לדעתנו להתייחסות מיוחדת נוכח הניתוח בפרקים הקודמים.